

ZIEHE: JONGEREN WILLEN DAT DE SCHOOL ANDERS IS DAN HUN 'ZELFWERELD'

Tussen oud en nieuw

Volgens pedagoog Thomas Ziehe moeten jongeren tegenwoordig al zoveel kiezen dat ze op school juist structuur nodig hebben. *Sarah Blom*

OP 14 NOVEMBER hield de Duitse hoogleraar pedagogiek Thomas Ziehe een lezing aan het Amstel Instituut van de Universiteit van Amsterdam. Het was zijn eerste optreden in Nederland. In diverse Europese landen is hij een gewild spreker vanwege zijn aansprekende analyse van wat jongeren beweegt en wat dat betekent voor de school. Ziehe is historicus, psycholoog en socioloog en was leraar geschiedenis en dans. Nu werkt hij aan de universitaire lerarenopleiding in Hannover.

Volgens Ziehe hebben twee culturele veranderingen diep ingegrepen in de leefwereld van jongeren en in hun verhouding tot school. De eerste verandering is dat de populaire cultuur de leidende cultuur is geworden. De tweede is dat de 'hoge' cultuur niet meer normatief is. Leerlingen van tegenwoordig hebben hun eigen 'zelfwereld' die wordt beïnvloed door leeftijdgenoten, internet, markt, media, en vooral door muziek – niet meer door normen uit de 'hoge' cultuur. Jongeren kijken op een andere manier naar school dan vorige generaties.

Zitten leerlingen nu meer in een 'zelfwereld' dan in de jaren zestig en zeventig?

"De zelfwereld werkt als een filter. Jongeren moeten in deze tijd heel veel zelf kiezen. Vragen als 'accepteer ik dit?', 'is dat wel handig voor mij?', 'vind ik dit wel oké?' zoemen door hun hoofd. In vorige generaties bestond de zelfwereld ook, maar die was eerder een eiland. Je hield vroeger je zelfwereld geheim. Zeker je ouders en leraren mochten er niets van we-

FOTO JORGEN KRIELEN

ten. De moderne zelfwereld is meer openbaar. Jongeren nemen hun zelfwereld overal mee, naar sportclub en disco, en ook naar school. De zelfwereld is het middelpunt van het wereldbeeld van jongeren geworden. Dat heeft een goede, bevrijdende kant. De keerzijde is dat de afstand tot de officiële taken van de school is vergroot."

Gelát deze verandering wel voor alle jongeren?

"Ja, maar het maakt uit of je bent opgegroeid in zo'n vrije en geïndividualiseerde samenleving, of dat je er pas later intreedt. Mensen uit de middelbare leeftijdsgroep hebben zich wel aangepast. Zij hebben ook hun zelfwereld. Maar die staat in contrast met hun

eigen opvoeding. Zij kunnen de culturele veranderingen als een bevrijding beleven, óf juist als iets waar je bang voor bent. Bij migranten zie je ook beide reacties. Het verschil met de beleving van de huidige jongeren is dat die geen contrast hebben ervaren. Vrijheid en eigen keuzes maken is er met de paplepel ingegoten. De populaire dj Bobo vergeleek zichzelf laatst met Mick Jagger: 'Waarom zou ik een hotelkamer in puin slaan als ik daarvoor niet in de stemming ben?' Bobo begreep Jagers drijfveer niet. Zijn generatie ziet elk gedrag als een individuele keuze die voortvloeit uit stemming, voorkeur of (on)vermogen. De paradox is dat het jongeren onzeker maakt en bij hen een verlangen naar stabiliteit oproept. Het punt

is ook dat het de pedagogen van de generatie '68 zijn die de pedagogische concepten hebben bedacht die nu gelden. Zij denken dat meer vrijheid bij het leren leerlingen zal motiveren; een ochtend lang bezig zijn met Frans, bijvoorbeeld. Maar leerlingen willen liever een 45-minuten rooster. Zij hebben behoefte aan structuur, juist omdat ze er niet mee zijn grootgebracht."

In Nederland woedt het debat over het nieuwe leren. Voorstanders denken dat traditionele didactiek niet meer werkt en willen leerlingen meer verantwoordelijkheid geven voor hun eigen leren. Een goede oplossing?

"Nee, al begrijp ik deze reactie goed. Als de school meer vrijheid en keuze aan de leerling geeft, dan

• **Pedagoog Thomas Ziehe.**

verdubbelt ze de zelfwereld van de jongeren. De impliciete boodschap van de jongeren is juist: maak de school anders dan mijn zelfwereld. Geef me structuur want dat ervaar ik als een opluchting. De meeste leerlingen worden onrustig van te grote openheid en individualisering: 'anders moet ik nog meer kiezen'. Openheid en individualisering maken het moeilijk een sfeer te scheppen die leerlingen omarmt en vasthoudt."

Tegenstanders van het nieuwe leren willen terug naar de traditionele kennisoverdracht en toetsen. Kunt u zich dan eerder in hun standpunt vinden?

"Nee, met hen ben ik het even-

min eens. Mijn idee is dat het 'verpakken' van de inhoud essentieel is. 'Verpakking' is een nieuwe metafoor die duidelijk maakt dat in het leerklimaat en in de stijl van de leraar de sociale kant heel belangrijk is geworden. Streng zijn in de traditionele zin hoort daar niet bij. Leerlingen hebben een bijna onlesbare dorst naar gezien en erkend worden. In een klas met dertig leerlingen is dat niet te bedenken en dat moet ook niet."

Maar een leraar zou niet denigreren moeten doen over de onwetendheid van zijn leerlingen en ook niet voortdurend moeten willen beoordelen. Wanneer hij zijn vak zo verabsoluteert, wordt leren voor leerlingen een onneembare berg waarop de leraar staat te roepen: 'je komt er toch nooit!' Het is wél goed dat een leraar enthousiast is voor zijn vak. Maar in deze tijd moet een leraar begrijpen dat zijn vak voor een leerling een vreemde wereld is en dat een leerling zich daartegenover onzeker voelt."

Hoe overbruggt de school de afstand van jongeren tot kennis?

"Ten eerste zou de school haar taak in kennisoverdracht kunnen herdefiniëren. Waar onderwijsvernieuwers als reactie op die 'stoffige boekenwereld' steeds de 'ramen willen opengooien' zou ik zeggen: hou die maar eens dicht zo nu en dan. Neem leerlingen mee op reis naar vreemde werelden van symbolen, fictie en wetenschappelijke voorstellingen. Oefen met teksten lezen en met argumenteren, want daarmee hebben ze meer moeite dan vorige generaties. En over deze taak moet de school niet verontschuldigend doen maar zelfverzekerd. De leraar zie ik als een reis Leider naar vreemde gebieden. Hij haalt de leerlingen tijdelijk uit hun zelfwereld zonder die in de schaduw te stellen van die vreemde gebieden. Dat kan niet meer en zou ook fnuikend zijn voor hun vertrouwen in wat ze kunnen leren.

"Verder gaat het om de verpakking. Die moet de afstand overbruggen. Dat kan door een sociale orde te scheppen waarin leerlingen zich gesteund voelen, maar die hen tegelijkertijd in staat stelt los te komen uit hun zelfwereld. Kleine rituelen zijn belangrijk. Vroeger stonden de leerlingen op als de leraar binnen kwam. Nu moet je iets anders bedenken. Er is een documentaire *Rhythm is it!*, die in Duitsland diepe indruk heeft gemaakt. De Berliner Philharmoniker en een choreograaf bedachten een sociaal project met leerlin-

gen van een praktijkschool. De jongeren zullen een dans maken en instuderen op de *Sacre du Printemps* van Strawinsky. Aan het begin laat de choreograaf ze vijf minuten doodstil staan voor de witte wand van het gymlokaal. Dat vinden de jongeren heel moeilijk en 'niet leuk'. Ze haken af en er ontstaat een discussie met de choreograaf. Die wijst hen op het verschil tussen iets dat 'leuk' is en iets dat een dieper gevoel van tevredenheid geeft. Voor dat laatste moet je moeite doen. Hij houdt ze voor dat het de moeite waard kan zijn met hem door te zetten omdat ze dan trots op zich zelf kunnen zijn. Dat helpt, want de meesten zullen

'Ouderwets streng zijn werkt ook niet meer'

doorgaan tot de eindpresentatie voor een enthousiast publiek van tweeduizend mensen. De vijf minuten stilstaan kun je zien als een ritueel om deze jongeren in een andere wereld te krijgen. Zoiets, maar dan wat minder extreem, lijkt me voor een gewone klas ook haalbaar. Ik denk aan een hoffelijke en omarmende sfeer. Op een bepaalde manier intiem, maar niet zoals in een gezin. Gestructureerd, maar niet streng.

"Tenslotte vind ik dat leraren leerlingen op een andere manier zouden kunnen motiveren. Uit de klassieke motivatietheorie komt het beeld dat de leraar de leerling motiveert door bij diens behoeften en beleevingswereld aan te sluiten. De leerling van tegenwoordig leeft in een staat van innerlijke motivatieconflicten. In zijn hoofd is bij wijze van spreken het licht de hele tijd aan om zijn voorkeuren af te tasten. Het risico om in jezelf vast te lopen is groter dan bij vorige generaties. Besluiteloosheid, of het niet realiseren van genomen beslissingen zijn er signalen van. Net als de choreograaf helpt de leraar leerlingen afstand te nemen van die innerlijke conflicten door met hen voorstellingen te maken van tevredenheid en trots op langere termijn, nadat de nodige inspanning is geleverd. De school zou de leerlingen zo meer innerlijke vrijheid kunnen geven."